

■ MARGARETA
BĂRBUȚA

ÎNȚÎLNIRI TEATRALE VEST — BERLINEZE

O idee centrală se degajă la încheierea celor șase zile dedicate celui de-al XVI-lea Congres al Institutului Internațional de Teatru: rolul important, activ pe care teatrul este chemat să-l îndeplinească în viața socială contemporană și, ca o consecință imediată, de ordin estetic, dominantă realistă a artei teatrale contemporane.

Lucrările Congresului, desfășurate în Adunarea generală și, paralel, în comitete speciale, au fost mai mult ca oricând impregnate de spiritul actualității politice. Cîteva momente au marcat în mod semnificativ caracterul deschis al Congresului și, în ultimă instanță, al Institutului Internațional de Teatru, față de suflul înnoitor și curentul general spre democrație și progres, care se manifestă în politica internațională actuală. E suficient, cred, să amintim ca argument cuvîntarea delegatului național ITI din Portugalia, care, făcînd un scurt istoric al cruntelor persecuții și interdicții la care au fost supuse teatrul și slujitorii săi, în timpul regimului fascist, a anunțat cu bucurie celebrarea, pentru prima oară în libertate, a Zilei Mondiale a Teatrului în 1975, participarea pentru prima oară în libertate a unei delegații portugheze la Congresul I.T.I., aducînd totodată mulțumiri emoționate tuturor oamenilor de teatru din lume care i-au susținut moralmente în lupta lor pentru pace, dreptate, libertate. Semnificativ este de asemenea faptul că delegația oamenilor de teatru reprezentînd organizația pentru Eliberarea Palestinei a fost acceptată și ajutată să participe, ca observator, la lucrările Comitetului pentru lumea a treia (în ciuda unor impedimente de ordin statutar). S-a manifestat în repetate rînduri, în cadrul Congresului, un spirit de solidaritate nu numai profesională, ci și politică și umană, care exprimă cu limpezime conștiința unei responsabilități majore a oamenilor de teatru

pentru destinele artei lor în lumea contemporană, depășind limitele îngust profesionale ale preocupărilor lor. Același spirit internaționalist activ s-a manifestat cu hotărîre în cadrul dezbaterilor pe marginea propunerilor Centrului Național Olandez, vizînd o restructurare a organizației, divizarea acesteia în regiuni. Atît în Adunarea generală cît și în comitetele speciale s-a exprimat în repetate rînduri nevoia unei mai intense, mai bogate, mai operative informări reciproce asupra a tot ceea ce reprezintă eveniment, fenomen, tendință în arta teatrală contemporană. Oricît de mari sînt deosebirile de structură socială, sau organizatorică, de tradiție, de specific național sau estetic ale teatrului în diferite țări ale lumii, nevoia cunoașterii și împărtășirii experienței creatoare a celorlalți e din ce în ce mai acută, și ea și-a spus cuvîntul răsplat în cadrul Congresului, concretizîndu-se în acele rezoluții și moțiuni vizînd o îmbunătățire a situației în domeniul publicațiilor, al activității de informare a I.T.I.

Una din problemele care preocupă în prezent lumea teatrului contemporan este aceea a perfecționării pregătirii profesionale a actorului, astfel încît să poată face față noilor cerințe ale artei spectacolului în multitudinea de modalități apărute în ultimii ani pe planul comunicării cu publicul, de la spațiul scenic tradițional „à l'italienne” pînă la spațiul teatral deschis, al străzii.

Căile de dezvoltare ale teatrului muzical, prin colaborarea creatoare a compozitorului cu dramaturgul și regizorul, și rolul determinant al compozitorului au constituit tema dezbaterilor în Comitetul teatrului muzical.

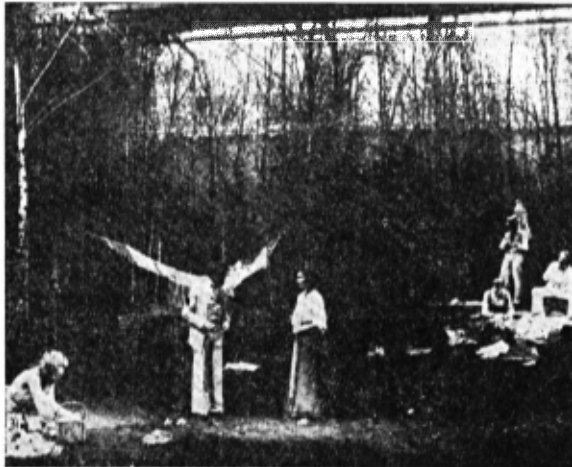
De o deosebită însemnătate este, în cadrul Institutului Internațional de Teatru, activitatea Comitetului pentru lumea a treia, cuprinzînd reprezentanți ai mișcării teatrale din

țări ale Asiei, Africii și Americii Latine. În ciuda faptului că problemele organizatorice domină încă întâlnirile acestora, pînă la definirea unei structuri care să corespundă multitudinii și diversității aspectelor specifice de la țară la țară, de la regiune la regiune, important de reținut este locul atribuit teatrului în sistemul mijloacelor de educație și cultură, în unele țări teatrul fiind implicat organic în însuși ritualul, de muncă sau de sărbătoare, al vieții curente.

În pofida acordării unui spațiu prea larg problemelor organizatorico-administrative, Congresul a manifestat o mai adîncă preocupare pentru găsirea celor mai potrivite și eficiente căi de realizare a obiectivelor sale: favorizarea schimbului de cunoștințe și de experiență între oamenii de teatru din toate țările membre, facilitarea contactelor, încurajarea și sprijinirea inițiativelor și acțiunilor meute a contribui la dezvoltarea artei teatrale ca mijloc de expresie a năzuințelor spre pace și progres ale umanității. Rămîne ca activitățile viitoare — printre acestea aflîndu-se o seamă de conferințe și colocvii internaționale, preocuparea pentru intensificarea fluxului informațional, realizarea unor sinteze pe baza unor anchete și chestionare întreprinse cu colaborarea tuturor centrelor naționale — să materializeze proiectele enunțate. Cheazășie a unei activități fructuoase stă, între altele, componența noului Comitet executiv, ales în cadrul Congresului din Berlinul Occidental, din care fac parte cinci centre naționale din țări socialiste. Centrul Național Român a fost reales în Comitetul executiv, confirmîndu-se astfel prestigiul României, ca și al mișcării teatrale românești, și al personalității președintelui Centrului român al I.T.I. Radu Beligan, de 4 ani președinte al Institutului Internațional de Teatru.

Paralel cu Congresul Internațional al teatrului, Berlinul Occidental a găzduit așa numitele „Întîlniri teatrale”, „Berliner Theatertreffen”, aflate anul acesta la a XII-a ediție, și care reunește anual cele mai remarcabile spectacole ale teatrelor de limbă germană (din Berlin-Vest, R. F. Germania, Austria și Elveția), selecționate de un juriu exigent, responsabil, pe baza unor criterii publicate în caietul-program al manifestării. Teatrele vest-berlineze, la rîndul lor, au programat în acele zile o seamă de spectacole interesante, astfel că posibilitățile de alegere au fost destul de largi.

Evidentă, atît în selecția spectacolelor pentru „Întîlnirile teatrale”, cît și în repertoriul teatrelor vest-berlineze, în aceea săptămînă a începutului de iunie, era dominantă dramaturgia clasică. Chiar „contemporanii” aleși, avînd valoarea unor clasici: Brecht (de două ori), García Lorca, Shakespeare, Ibsen, Molière, Gorki, — iată numele autorilor la „Întîlniri”, la care se adăuga Sean O'Casey, Beckett, Mrozek, doar acesta din urmă cu o piesă foarte recentă.

„Vilegiaturistii” de Maxim Gorki, la teatrul vest-berlinez „Schaubühne am Haleschen Ufer”, în regia lui Peter Stein.

La o atît de diversă paletă dramaturgică nu se poate, desigur, găsi un numitor comun. Se poate totuși remarca predilecția pentru o problematică umană și socială majoră. Cît despre spectacole, nici unul dintre cele văzute nu se mulțumea să fie o simplă lectură pasivă a textului. Punctul de vedere al regizorului, al scenografului și al actorilor era foarte limpede exprimat și, ceea ce e demn de remarcat, dominantă realistă a spectacolelor le conferea tocmai acea rezonanță contemporană care constituie cheazășia funcției social-estetice a teatrului. Iar sîlile pline care au întîmpinat toate aceste spectacole — cel puțin cele văzute de mine — dovedesc cu prisosință că teatrul este, în zilele noastre, un fenomen în plină vigoare, a cărui vitalitate se hrănește din contactul viu, direct, cu publicul, cu societatea vremii sale.

O primă constatare în acest sens mi-a provocat-o spectacolul cu *Vilegiaturistii* de Gorki, prezentat de teatrul Schaubühne am Haleschen Ufer în regia lui Peter Stein. În decorurile lui Karl-Ernst Hermann, reprezentînd un luminiș într-o pădure de mesteceeni (ai spune că te afli în atmosfera tipică cehoviană) și apoi într-un fel de curte înconjurată de aceiași mesteceeni (vreo două sute, spunea un cronicar), printre care lumina e filtrată cu o măiestrie a expresiei poetice sau dramatice rar întîlnită — în acest decor deei, asistăm la procesul unei lumi crepusculare, o lume care pierde, trăindu-și ultimele zvîrcoluri. Spectacolul e lucrat cu un simț al ritmului, al proporțiilor, al contrapunctului de mare rafinament, detaliile realiste punctînd acțiunea cu elementele vieții exterioare, cuvîntul, mișcarea, sunetele (o adevărată țesătură de sunete, zgomote, bocănituri, melodii) alestînd un întreg de mare expresivitate, în care trăirile personajelor apar organice, de o intensitate dureroasă uneori,

pină la paroxismul ultimei scene. Și totul comentat ironic de cei doi paznici, care capătă în spectacol o semnificație mai mare decât în text, reprezentând un fel de „vocea poporului”. De altfel, trebuie spus că Peter Stein a folosit o versiune scenică a textului lucrată împreună cu Botbo Strauss, transformând „scenele” lui Gorki într-o lucrare mai încheagată, compusă cu o mare grijă pentru păstrarea și chiar sublinierea semnificațiilor originalului. E un exemplu, cred, de adaptare scenică a unei opere dramatice, caietul-program al spectacolului conținând, de altfel, și textul versiunii scenice folosite. Operă de cultură, făcută cu dragoste și respect pentru Gorki, cu adîncă răspundere pentru misiunea contemporană a teatrului.

Cu totul altfel a procedat Peter Zadek față de textul capodoperei shakespeareene *Regele Lear*. Deschizind spectacolul cu o scenă de circ, în care viitorii interpreți ai rolurilor își verifică „forma” prin ușoare mișcări de antrenament (Cordelia e o balerină, Goneril și Regan, două „vampe” provocatoare, ducele de Cornwall, un atlet cu figură clovnescă etc.), Zadek a intenționat să șocheze de la început publicul, și a continuat „șocul”, transformînd splendida tragedie într-o bufonadă grotescă, în care totul are aerul unei improvizări, în care epocile se amestecă, ideile sînt înăbușite sub avalanșa de gaguri, de giumbușlucuri, de stridențe. E multă risipă de imaginație, de inventivitate în acest spectacol, care ar merita să fie descris scenă cu scenă, numai pentru a se vedea pînă unde poate merge o fantezie lăsată la voia întîmplării, necălăuzită de o idee clară. Cînd și cînd, o replică sună ca în Shakespeare; ultima parte a spectacolului se apropie întruciva de sensul tragic al opere, dar excesul de vopsea roșie, „sîngele”, grosolănia unor scene de grand-guignol strică din nou totul. Rar mi-a fost dat să văd un spectacol care să provoace în rîndul publicului reacții imediate, exprimate direct, cu voce tare, în timpul jocului. Marele spectacol se juca de fapt în sală, în rîndul publicului care, în final, s-a împărțit net în două tabere, una care striga: „Huo ! și alta: „Bravo ! Am aflat că unii au interpretat spectacolul drept o critică la adresa societății capitaliste. Se poate ! Dar de ce maltratînd o capodoperă ?

Nu mică mi-a fost surpriza cînd, cîteva seri mai tîrziu, am văzut *Rața sălbatecă* de Ibsen, pusă în scenă de același Peter Zadek, la Deutsches Schauspielhaus din Hamburg, într-un spectacol de factură realistă, în care semnificațiile textului erau subliniate prin jocul concentrat al actorilor (doi dintre ei, Ulrich Wildgruber și Hans Mahnke jucaseră pe Lear și pe Gloucester într-un mod atît de exterior și de nevertebrat încît nu bănuisem că ar avea marile calități actricești pe care le demonstrau aici), ca și prin unele procedee specifice teatrului agitator (aprinderea luminii în sală și rostirea replicii direct la public). E adevărat că mesajul spectacolului

construit pe denunțarea „apostolilor idealismului”, pe pledoaria pentru minciuna vieții cotidiene, ca singura modalitate de supraviețuire în acea lume oglindită în piesă, a iscat din nou furtună în rîndurile publicului, în final. Dar aceasta nu înseamnă decât că publicul trăiește actul teatral ca pe un eveniment care îl privește și-l implică direct, simțîndu-se dator să ia atitudine pentru sau contra. Ceea ce e foarte bine.

Dintre celelalte spectacole văzute, *Junona și păunul* de Sean O'Casey, prezentat de Schiller-Theater din Berlinul Occidental, se distingea prin sobrietatea interpretării și valoarea unor compoziții actricești (Carla Hagen în Juno și Horst Bollmann în Păunul Jack Boyle). *Așteptîndu-l pe Godot* de Beckett, pus în scenă de însuși autorul la același Schiller-Theater, se prezenta ca un mecanism perfect, în care mișcările personajelor, ca și rostirea replicilor, erau conduse cu o precizie de ceasornic, cu grație și un rafinament specifice artei coregrafice, totul purtînd amprenta unui umor trist (cei doi interpreți ai lui Estragon și Vladimir, din nou Horst Bollmann și Stefan Wigger, apărînd ca doi clovni desăvîrșiți, cu mișcări exacte, de marionete, dar nu lipsiți de viață interioară). Scenele cu Pozzo și Lucky exprimau însă cu limpezime mecanismul exploatarei, al dominației și al supunerii — atît de limpede, încît localizarea acțiunii nu avea nevoie de nici un fel de detalii exterioare. Scena goală, cu un copac uscat într-un colț, vorbea singură despre singurătatea omului acolo. O piesă „clasică” a unui curent care și-a trăit traiul, și-a stins voga. Interpretarea ei în spirit adecvat o face încă actuală prin anume locuri.

Și iată și piesa lui Mrozek, *Emigranții*, prezentată în premieră germană de Schlosspark-Theater din Berlinul de Vest. O piesă tulburătoare prin semnificațiile ei, înfățișînd drama celor care și-au părăsit țara și care nu-și pot găsi locul nicăieri ; drama unui intelectual care caută „libertatea” în altă parte, dar nu găsește decât un imens pustiu, în care propriile resurse creatoare se epuizează ; drama unui muncitor care pleacă în căutarea unui ciștiș mai mare, dar își vede irosită agoniscula într-o lume străină. O dramă scrisă cu o mare măiestrie, cu convingere, cu profunzime, cu durere ; o dramă jucată de doi actori excepționali (Stefan Wigger, același care juca Wladimir în piesa lui Beckett, și Georg Corten), într-o foarte concentrată evoluție a stărilor de spirit, a relațiilor, sub îndrumarea regizorală de mare precizie, vigoare și claritate a lui Günter Krämer. O piesă și un spectacol care confirmă, încă o dată, încrederea în capacitatea de comunicare și de convingere a teatrului realist, atunci cînd este bine scris, bine jucat, și cînd problema pusă în discuție poartă amprenta acută a actualității.